

PAEDAGOGISCHE PERIKELEN

Belooningen

Niet minder gevaarlijk dan onoordeelkundiges traffen zijn onoordeelkundige belooningen in de praktijk der opvoedkunde. Waarom? Omdat onoordeelkundige belooningen evenals onoordeelkundige straffen niet in een juiste verhouding staan tot het opvoedkundig doel, dat men met zijn paedagogische maatregelen behoort na te streven.

Laat ons dit bij onze beschouwingen voorop mogen stellen: ons handelen ten opzichte van de kinderen kan eerst dan als *paedagogisch* in den vollen zin des woords worden aangemerkt, wanneer het gericht is op het opvoedkundig doel, het aankweken en tot ontwikkeling brengen van die eigenschappen der menscheijke persoonlijkheid, welke, gegeven karakter en aanleg van het individu, een positieve betekenis hebben voor de samenleving.

Het nastreven van dit doel bij het paedagogisch handelen vooronderstelt bij den opvoeder een objectieve (zakelijke) levenshouding, die vóór alles gericht is op het te verwezenlijken opvoedingsdoel en niet op eigen belang of gemak. Opvoeding is *persoonlijk* werk aan een *sociale* taak. Dat mogen wij nimmer over het hoofd zien.

En dit geldt ook, wanneer wij ons bezighouden met het paedagogisch vraagstuk der belooningen. Belooningen hebben alleen dan opvoedkundige waarde, wanneer zij op positieve wijze medewerken aan de verwezenlijking van het opvoedingsdoel. Doen zij dit niet, dan zijn zij in paedagogisch opzicht schadelijk en gevaarlijk en dienen zooveel mogelijk vermeden te worden.

Wij zullen zoo aanstonds zien, dat wij op grond hiervan slechts een zeer bescheiden gebruik van belooningen dienen te maken, want dat de belooning als zoodanig meestal *afleidt* van het na te streven paedagogisch doel.

Hoe komt dit? zal men zich afvragen en men zal daarbij wellicht denken aan de algemeen verbreide opvoedkundige praktijk, waarbij het „werken met belooningen” nog altijd zoo'n groote plaats inneemt. Wij moeten hierop antwoorden, dat wij hier in wezen niet met „opvoeding” te maken hebben, maar met „dressuur” en dat deze „dressuur” maar al te vaak tot groote schade van individu en gemeenschap de wezenlijke opvoeding vervangt. Van een *echt* opvoedingsdoel is in zulk een geval geen sprake, gestreefd wordt slechts naar een situatie, die een zoo gunstig

mogelijk compromis oplevert tusschen het eigen-belang der ouders (gemakzucht! eierzucht!) en het eigen-belang der kinderen (uitleving van het ik!), een labiele evenwichtstoestand dus zonder eenige *gerichtheid* op een objectief doel.

Belooningen fungeren bij een dergelijke „opvoeding” dan als het positief complement van straffen, gelijk dat ook het geval is met beloften en bedreigingen, die eveneens zulk een groote rol plegen te spelen bij deze dressuur-opvoeding, die echter met werkelijke opvoeding niets te maken heeft, omdat aan dit z.g. opvoedkundig handelen elke gerichtheid op een opvoedkundig doel, dat buiten en boven het eigen-belang der betrokkenen ligt, ontbreekt.

Hoe komt het nu, dat belooningen meestal afleiden van het na te streven opvoedingsdoel? Het antwoord op deze vraag is na het bovenstaande gemakkelijk te geven. Belooningen immers prikkelen het kinderlijk eigenbelang. Daarin schuilt trouwens hun gansche dressuur-waarde. Zij werken dus een onzakelijke houding ten opzichte van het opvoedingsdoel in de hand. Het kind leert niet het goede doen *om het goede*, maar om de belooning, die in uitzicht wordt gesteld en zoo wordt in plaats van plichtsbefes aangekweekt de begeerte naar de in de belooning opgesloten materiele waarden. Het gevolg hiervan is, dat de ethische kiemen in het kinderleven verkommen ten koste van een a-sociale en onder omstandigheden zelfs anti-sociale levenshouding, die zich op het verwerven van genot en materiele goederen richt. Het werk wordt niet meer gedaan om het werk, maar om de belooning, die aan het volbrengen van het werk verbonden wordt. Dat later bij aldus „opgevoede” kinderen werk-schuheid ontstaat en een in den grond der zaak ziekelijke waardeering van de materiele zijde des levens, behoeft niet te verwonderen, wanneer men zich van een en ander naar behooren rekenschap geeft.

Paedagogisch is daarom de belooning alleen dan verantwoord, indien zij als „aanmoediging” gelden kan of wanneer zij kan beschouwd worden als een reële vergelding van bewezen diensten (een tusschenvorm van loon en honorarium!). In alle andere gevallen is zij o.i. uit den booze, omdat zij — in den beginne zonder eenigen twijfel: onwillekeurig, maar daarom niet minder gevaarlijk — een *onzakelijke* houding van het kind tegenover zijn plichten in de hand

werkt met al de hoogst ongewenschte gevolgen van dien.

Als „aanmoediging” zal de belooning alleen kunnen gelden bij zeer jonge kinderen, wier opvoeding zich ten deele nog in het dressuur-stadium bevindt. De belooning zal echter alleen dan werkelijk als „aanmoediging” dienst kunnen doen, wanneer zij in uitzicht wordt gesteld met betrekking tot van het kind verlangde handelingen of gedragingen, die buiten zijn bevattingvermogen vallen *en die van incidenteele aard zijn*.

Dit laatste moet erbij, want het nog zeer jonge kind zal heel wat moeten leeren dat buiten zijn bevattingvermogen valt en dat het louter terwille van de gehoorzaamheid zal moeten doen, omdat het behoort tot datgene wat de orde van het gezinsleven of zijn eigen bestwil betreft. Maar er kunnen zich ook omstandigheden voordoen, waarbij van het nog zeer jonge kind gedragingen of handelingen moeten worden gevraagd, waarvoor geen voldoende prikkel aanwezig is en hier kan een aanmoediging in den vorm van het in uitzicht stellen van een belooning dan inderdaad op zijn plaats zijn. Wij denken hier b.v. aan onverwacht bezoek, verblijf in den vreemde, ziekte en dergelijke. Hierdoor kunnen situaties ontstaan, die in paedagogisch opzicht een bescheiden gebruik van „belooningen” rechtvaardigen.

Evenzeer is dit het geval, wanneer wij van oudere kinderen diensten vragen, die buiten het direct verband der gezinsgemeenschap vallen en die inbreuk maken op den eigen vrijen tijd, die toekomt aan ieder kind. Wanneer dergelijke diensten worden gehonoreerd met een „belooning”, valt daarop paedagogisch niets aan te merken. Men mag het kind gerust wennen aan een groote mate van dienstvaardigheid, maar er moeten grenzen blijven. Het kind is geen „slaaf”, maar „vrije”. En dit vrij-zijn komt tot uitdrukking in het toekomen van een belooning voor die werkzaamheden, welke niet vallen onder den gezinsplicht (in normale omstandigheden).

Ook hier blijve dit middel spaarzaam toegepast en alleen dan, wanneer zulk een extra-prikkel tegenover het kind *noodzakelijk* is. Dat is lang niet steeds het geval en hangt af van allerlei factoren, die zoowel het karakter van het kind als het gezinsmilieu betreffen. Paedagogische tact zal daarom van geval tot geval den doorslag moeten geven.

Mr. R. HOUWINK

REMBRANDT EN DE NACHTWACHT

met illustraties van den schrijver

Goethe heeft eens tegen zijn vriend Eckermann gezegd: M'n beste jongen, ik moet je wat zeggen, dat je veel verklaren zal, en je je leven lang ten goede zal komen. De dingen, die ik geschreven heb, kunnen niet populair worden; wie daaraan denkt, en daarvoor moeite doet, handelt in dwaling. Zij zijn niet voor de grote menigte geschreven, maar slechts voor enkele mensen, die iets dergelijks wensen en zoeken, en die zich in gelijke richting bewegen."

Toen de dichter zo sprak had hij gelijk; maar de tijden hebben de mensen veranderd en we mogen erkennen, dat zich zowel het werk als de persoon des dichters een grote populariteit verworven hebben.

Grote kunstenaars vinden slechts zelden hun tijdgenoten in de periode waarin ze leven.

Onze geniale schilder Rembrandt Harmensz. van Rijn is een sprekend bewijs van Goethe's gezegde. Zijn kunst is modern bijna drie eeuwen nadat hij voor goed de ogen sloot.

Het valt ons op, dat Rembrandt geboren werd in zo'n eenvoudig gezin in de Weddesteeg te Leiden. Dat wil niet zeggen, dat Rembrandt's ouders arm waren. Zijn vader, Harmen Gerritz, van Rijn verdiende als molenaar behoorlijk zijn brood en Rembrandt werd dan ook — hoewel zijn ene broer bakker en de andere schoenmaker was — voor de hogere studie bestemd. Als hij nog geen twintig jaar oud is, staat hij ingeschreven als student in de letteren aan de beroemde Leidse Hogeschool. Veel zin schijnt Rembrandt in deze studie echter niet te hebben gehad. Hij wilde schilder worden. Gelukkig vonden zijn ouders dat goed.

Zo vinden we hem dan weldra in de leer bij zijn stadgenoot Jacob van Swanenburgh. Toen hij drie jaar onder leiding van dezen, in die dagen beroemden, schilder had gewerkt, ging hij nog zes maanden naar Amsterdam. Daar was Pieter Lastman zijn leermeester. Vooral deze laatste heeft veel invloed op de ontwikkeling van Rembrandt gehad.

Hij vond 'n reis naar Italië, „het land van belofte" voor de kunst niet nodig, nam afscheid van Lastman en vertrok naar Leiden, waar hij kalm voor zichzelf begon te schilderen. Hij bracht het daar tot geweldige hoogte en raakte zodoende in heel Hoiland bekend. Zelfs dichters bezochten hem in zijn atelier en een van hen, Constantijn Huygens, schreef een mooi gedicht over „Hollands beroemde schilder". Ook was Huygens secretaris van Prins Frederik Hendrik, waardoor de jonge schilder met hem in aanraking kwam.

Succes had hij daar volop in zijn kleine wereld te Leiden, en de wierook van vrienden en bekenden zal hem daar zeker wel naar zijn kroeslokkig hoofd gestegen zijn, totdat hij zich bewust werd, dat hem in een grote wereld groter succes wachtte.

Met dergelijke overwegingen hing in 1631 samen zijn vertrek naar Amsterdam, waar hij zijn vleugels wijder kon uitslaan. Zijn besluit beant-

woordde aan de verwachtingen. De vier en twintigjarige jongeman wist zich weldra door zijn genialiteit in de grote en rijke hoofdstad, waar in die dagen het intellect van nagenoeg de gehele wereld samen kwam, op de voorgrond te stellen.

Hij had zich n.l. toegelegd op het schilderen van portretten. Hij had zich daarin ontzettend veel geoefend. Voor een spiegel gezeten schilderde hij vele malen zijn eigen kop, begluurde de uitdrukking der gemoedsstemmingen op de verschillende delen van het gelaat en speelde in het geslepen kristal comedie tegen zichzelf, leek uitgelaten vrolijk, toornig, bedroefd, naar een gril van het ogenblik dit meebracht, leerde aldus het immateriële schilderen en schonk ziel en leven aan zijn getekende poppen. Rembrandt zelf was dus Rembrandt's meest begunstigde model, hoewel er ook reeds in zijn jonge Leidse tijd velen waren, die voor hem „zaten". Zijn gehele familie moest beurtelings aan deze penitentie geloven, vooral later zijn vrouw Saskia. Wat hem onderscheidde van alle portretschilders voor hem, was de beweging, de ziels-dramatiek, welke hij in zijn koppen wist te brengen. Hij schilderde geen placide, strenge gelaatstrekken in rust van uitdrukking, maar streefde integendeel naar bewogenheid van het gelaat,

Standbeeld van Rembrandt te Amsterdam